

fision et superbiam; sic pariter exsecrabilis est ira et furor. « Ira » differt a furore sicut genus a specie, et sicut imperfectum a perfecto. « Ira » enim est communis excandescentia et cupido vindictae; « furor » vero est vehementia ardentesque ira, qua homo, velut furia agitatus, raptur in gravissimas strages. Nam, ut ait S. Basilus, apud Antonium, in Melissa, part. II, cap. lxxi: « Ira excitat rixam, rixa parit convicia, convicia justus, iactus vulnera, et saepe vulnera mors consequitur. »

Porro, si vir peccator continens erit illorum, tripliciter exponi potest: primo, q. d. Erit « continens » grecè ἐπέτειος, id est compos, particeps, obnoxius illorum, scilicet ira et furoris, hoc est, peccator prelivis erit in iram et furenum, ut ob leumen volupati sibi negatam fiat iracundus et furiosus. Peccatum enim est voler furia que aliam furiam, scilicet iram et furenum, quasi sororem allicit et advocat. Unde Tigurina verit, et ira et furor exsecrabilia sunt, et vir scelerosus est obnoxius; alii, iracundia et ira, ipsa sunt exsecrabilia, et vir peccator continuat ea. Vere Seneca, in Proverbis: « Fulmen est ubi cum potestate habitat iracundia. Iracundiam qui visit, hostem vicit maximum, iratus etiam facinus

consilium putat. » Excipe vita; vitius enim irascendum est. « Non irasceri in quibus oportet, insipientis est, » ait Aristoteles IV Ethic. Vitius ergo irasci, sancti et sapientis est.

Secundo, Rabanus, q. d. Vir peccator « continens », id est « enax, erit ira et furoris, ut scilicet ea mente et memoria diu firmiterque retineat, ad se suum tempore vindicandum, cum ex adverso justus, dum ira motum sentit, cum reprimat per timorem et amorem Dei; aut, si quid iratus dixit, « illico ad cor redit et compungitur. » Psal. iv, vers. 5.

Tertio, Syrus haec accipit de ira et fureno Dei, q. d. Peccator aliis irascens, in eosque furens, pari ratione erit « continens », id est reus et obnoxius irae et furori divino, ut Deus iratus in eum quasi furens seviat, et iram ira, furenum furenam punit. Sic enim verit: Odium et ira inquinamenta sunt, et vir fraudulentus perdet viam suam, et retributionem a Domino inveniet; quia omnia peccata illius observando observata sunt illi, ut suo tempore pro meritis vindicetur et puniantur. Hoc sensui faveat quod subiungit Siracides: « Qui vindicare vult, a Domino inveniet vindictam. » Est hic sensus plenior, et priores duos complectitur.

CAPUT VIGESIMUM OCTAVUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Prosequitur sermonem capitulo precedente de ira et vindicta. Unde septem rationibus docet: non juriam non esse ulciscendam, sed condonandam, ac plane obivioni tradicendam, neque ad vers. 15. Indus usque ad finem capituli multis ostendit, quam lingua prava detractorum et susurrionum sit pestifer: unde eam confort et in noxa prefert octo rebus nocentissimis, scilicet flagello, gladio, jugo ferro, morti, inferno, flammæ, leoni et pardo.

Porro rationes, quibus injuria condonationem suadet et persuadet, sunt haec: prima, vers. 1 usque ad vers. 5; quia si tuam injuriam vidiatur, Deus pariter suam injuriam sibi a te per peccata illam vivulcolit: sicut cum remittas injuriante, Deus tuam quoque tibi remittet; secunda, vers. 5, quia indignum est ut caro, et est, homo carneus, vili et fragilis, homini carnosus servet ob carnem et leves offensiones, atque interior a Deo gravissimarum offenditionum veniam postulet, aut ut alius pro earam condonatione obsecret; tertia, vers. 6: Memento, ait, novissimorum, et desine inimicari; quarta, vers. 8: Memorare, ait, timorem dei, et non irasceris proximo; timor enim Dei cohabet iram, utpote Deus ingratam et inveniam; quinta, vers. 9, quia lex Dei naturalis, divina et humana velat vindictam; sexta, vers. 10, quia injuria vindicta multa accumulat peccata, quia omnia per patientem et taciturnitatem existantur, Vt hinc, vers. 11 usque ad 15, quia seca turbat iratum, tolamque domum, imo totam viciniam, civitatem, et sepe totam rem publicam; ira vero remissio et patientia pacem tam inter amicos quam inimicos conciliat et redintegrat.

1. Qui vindicari vult, a Domino inveniet vindictam, et peccata illius servans servabit. 2. Relinque proximo tuo nocenti te, et tunc deprecanti tibi peccata solventur. 3. Homo homini reservat iram, et a Deo querit medelam? 4. In hominem similem sibi non habet misericordiam, et de peccatis suis deprecatur? 5. Ipse cum caro sit, reservat iram, et propitiacionem petit a Deo? quis exorabit pro delictis illius? 6. Memento novissimorum, et desina

inimicari: 7. tabitudo enim et mors imminent in mandatis ejus. 8. Memorare timorem Dei, et non irasceris proximo. 9. Memorare testamentum Altissimi, et despice ignorantiam proximi. 10. Abstine a lite, et minus peccata: 11. homo enim iracundus incendit item, et vir peccator turbabit amicos, et in medio pacem habentium immittet inimicitiam. 12. Secundum enim ligna silve, sic ignis exardescit: et secundum virtutem hominis, sic iracundia illius erit, et secundum substantiam suam exaltabit iram suam. 13. Certamen festinatum incendit ignem: et lis festinans effundit sanguinem: et lingua testificans adducit mortem. 14. Si sufflaveris in scintillam, quasi ignis exardebit: et si expueris super illam, extingueatur: utraque ex ore proficiuntur. 15. Susurro et bilinguis inaledictus: multos enim turbabit pacem habentes. 16. Lingua tercia multos movit, et dispersit illos de gente in gentem. 17. Civitates muratas divitum dextruxit, et domos magnatorum effudit. 18. Virtutes populorum concidit, et gentes fortes dissolvit. 19. Lingua tercia mulieres viratas ejecit, et privavit illas laboribus suis. 20. Qui respicit illam, non habebit requiem, nec habebit amicum, in quo requiescat. 21. Flagelli plagi livorem facit: plaga autem linguae communiet ossa. 22. Multi cederent in ore gladii, sed non sic quasi qui interierunt per linguam suam. 23. Beatus qui tecum est a lingua nequam, qui in iracundiam illius non transivit, et qui non attraxit jugum illius, et in vinculis ejus non est ligatus: 24. jugum enim illius, jugum feruum est: et vinculum illius, vineulum ærum est. 25. Mors illius, mors nequissima: et utilis potius infernus quam illa. 26. Perseverant illius non permanebit, sed obtinebit vias iniquorum: et in flamma sua non comburet justos. 27. Qui relinquunt Deum, incident in illam, et exarcebunt in illis, et non extinguebuntur, et immittentur in illos quasi leo, et quasi pardus latet illos. 28. Sepi aures tuas spinis, linguam nequam noli audire, et ori tuo facito ostia et seras. 29. Aurum tuum et argentum tuum confla, et verbis tuis facito stateram, et frenos ori tuo rectos: 30. et attende ne forte labaris in lingua, et cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi, et sit casus tuus insanabilis in mortem.

PRIMA PARS CAPITIS.

1. Qui vindicari vult, a Domino inveniet vindictam, et peccata illius servans servabit, — scilicet dominus. Aliqui sic exponunt, q. d. Qui vindicari vult, nonse ipse vindicet, sed domino vindictam relinquat, qui dixit: « Mihi vindicta, et ego retribuo, » Hebr. x. El: « Mea est ulio, et ego retribuo, » Deut. xxxxi. Non quasi vindicat a deo postulare licet, sed quod ipse deo ea committenda sit, omni cura deposita. Verum huic sensui repugnat greca qua habent: Qui vindicat a domino inveniet vindictam. Pro seruans servabit, a deo inveniet vindictam, qui, ut sequitur, peccata vindicantis servans servabit. Igitur « vindicari, » id est vindicare: sic enim Siracides subinde verba terminatio passiva usurpat pro deponentibus, quia significatio activa sunt, ut patet ex dictis in proposito. Unde greca habent: Qui vindicat a domino inveniet vindictam. Pro seruans servabit grece est διαχρήσις διαχρήση, id est observans observabilis, vel observans asservabilis, id est studioso et constanter ea tum oculis mentis sive observabit et annotabit, tum asservabit in memoria ut puniat. Aliqui legunt: διαχρήσις διαχρήση, id est conservans conservabit; Tigurina, cupidum ultionis ultio manet a deo, non qui peccata ejus sedulo conserva-

bit; Syrus, retributionem a domino inveniet (odium et ira), quia omnia peccata illius observando observata sunt illi. Ratio est, talio. Lex enim talionis habet: « Quia mensura mensi fuerit, remeticetur vobis, » Matth. vii, 2. Si ergo proximo in te peccanti non exhibes condonando clementiam, sed indignando paras vindictam; par est et justum, ut deus tibi peccanti offensas gravissimas in se admittas non condonet per clementiam, sed acerrime puniat per vindictam. Quare cum deus immensa sua clemencia penitenti peccata remittat, eorumque obliviscatur; vindicant tamen, ideoque impenitenti, peccata omnia servans servabit, id est diligentissima ea observabilis, et constantissima in mente asservabit, ut acerrime castiget et vindicet. Hoc est quod christus fuit docet in parabolâ talentorum, in qua servo nolenti dimittere conservo suppetit centum denarios, revocavit debitum centum millionum talentorum jam remissum et condonatum, omnia ab eo rigide exigesus usque ad novissimum quadrantem, Matth. xviii, 32. Iudeo jussit nos quotidie orare: « Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris, » Matth. vi, 12, ut volentes petentes

que nobis condonari nostra, condonemus et ipsi aliena; hanc enim conditionem statuit, et a nobis exigit Deus. Et merito, quia homini est hominem, qui non nisi *vixit* est, offensa levis est; tum quia in parem, parvum et abjectum; tum quia parvi omnia sunt parva; quare quidquid ei per injuriam aufer, vel infers, parvum est. Homini vero in Deum offensa infinita est; quia contra eum infinitum; peccato enim offenditur infinita majestas, eaquo divine, immo tota sancta Trinitas, Pater, Filius et Spiritus Sanctus. Ergo si, quantum est offensus, tanta est ejus offensio, cum Deus sit immensus, ejus quoque offensio erit immensa; homo vero cum sit pusillus et quasi nihil, ejus quoque offensio erit pusilla et quasi nihil. Igitur quis nos stipeat, ait Palaeus, si videat Deum donantem nobis in Christo omnia delicia gravissima, et delectem quod contra nos erat chirographum condemnationis? qui autem injurias suas pusillas servare vel vindicare, sciens se haec ratione Dei in se vindicata gravissimam, utpote gravissimorum peccatorum, provocare? quis non omnia ultra condonet, ut a Deo tantorum condonationem recipiat? si quis ita in ira sit perfirax, ut noli homini offendent in eum gratiam condonare injuriam, condonet eum saltem in gratiam sui, immo in gratiam Dei et Christi, adeoque condonet Deo et Christo. Ipse enim sibi eam praestitam astitit, qui dicit: « Quod umi ex minimis meis fecisti, mihi fecisti. » *Math. xxv.*

Hac omnia intellige de vindicta privata: nam publica quo fit a magistratu ad puniendos sones, qui pacem reipublica turbant, est sancta et precepta a Deo, *Rom. xii. v. alibi*; est enim actus iustitiae. Justitia enim alia est commutativa, alia distributiva, alia vindicativa.

Praelate S. Augustinus, serm. 4 *De S. Stephano*: « Iudex dicit, inquit, occide; et tortor occidit, et tu quando dicas: Occide inimicum meum, te facis iudicem, et Deum queris esse tortorem. Respondet tibi Deus: Non ero proprus, non ero peccatoris tortor, sed liberator; quia nolo mortem peccatoris, sed ut converteratur et vivat: nam si voluntate tuam habebam, te prius occiderem, antequam invitatus venires: nonne me blasphemasti? nonne me in tuis malis operibus irritasti? nonne me nomen meum de terra delere voluisti? nonne me in preceptis vel in servis meis contempsti? Si tunc te occidessim inimicum, quem modo facerem amicum? quid ergo male orando does me, quod non feci in te? non ergo dicas tibi Deus: Doceam te, ut imiteris me: in cruce pendens dixi: Pater, ignosc illis, quia nescient quid faciunt; docui hoc milites meos, docui martyres: prius esto et tu martyr meus, tiro meus adversus diabolum; alter invicto nullo modo pugnabis, nisi pro tuis inimicis oraveris. » Et serm. 5: « Per amore hominis inimici efficeris amicus Dei, immo filius. » Idem in *Psalm. xxx.*, sub fine: « Vindicari, inquit, vis, Christiane, nondum vindicatus est Christus. »

stus. » Idem, tract. 7 in *epist. I S. Joan.*: « Quisquis, inquit, violat charitatem (per cupidinem vindicem), vita ipsius negat Christum in carne venisse, et iste est Antichristus. »

Celebre est exemplum S. Nicophori, qui injuriam condonans palmarum martyri obtinuit, a qua excedit Sapientia, qui eam jam in manibus habebat, eo quod injuriam condonare nollet. Existat rei geste historia in *Vita S. Nicophori*, apud *Surius*, die 9 februario. Quare praedare S. Gregorius Nazianzenus, in *Tetrascholia*:

Piene, at, si nihil vindice debet Deo,
Nec debitor tenis ipse sit tuo.
Debere si te non negas, ignoratio:
Venia repeatid nam Deus clementis.
Deum amaritis proximos juvans tuos.
Et concedamus quippari, ut quod minima est
Recipimus, nimis concordia. Cedamus,
Ut vincamus: ignoramus, ut ignorosuris.
Remittamus, ut remitti nobis possumus:
Dimite tibi cu dimissum est. Misericordia
Benignitate, duci licet, tibi compara.

Hee et plura citat Damascenus, lib. I *Paraphrasis*, cap. 1.

Huc facit apostolus Gabriele, qui Platoneum et Socratem antecepit, de equi et a pro. Equus, inquit, pugnabat cum ferociissimo aper. Impetu vero fere equus cum penitus non susserget, ad vocavit venatorem jugulandae fere peritum. At ille: Sine, inquit, in dorsum tuum inscendam, ut celeriter a te inventus in improbus hostem tuum, tuum hasta conficiam. Suscepit equus virum, atque ex illo tempore sessorem et seruatum est. Affabulatio: Nonnulli ob inimicinas in servitum esse deduxi, ad dum suas injurias ulcisci volunt, novas et majores sibi accersunt. Ita multi principes et populi christiani, dum acris inimicinas mutuas persecuti sunt, ideoque Turecam in auxilium vocarant, ejus jugum subire, sub quo nonne misere gemunt, sero suam vesaniam incantes. Sie qui injuriam suam ulciscentur, demonum tacite vocat in auxilium, ideoque ei se subdit et manipulat. Unde Sophronius, vel postulus Joannes Moschus, in *Prato spirit.* cap. CLIX: Isaac Abbas, inquit, apparuit deum in figura adolescentis, dicens: « Ego sum qui pressum ire et memorie injuriarum, ideoque tu mens es. » Roganti, « quare? » respondit Demon: « Quia tres dies dominicos communicans egisti, et inimicus es vicini tui; nam propter lentitudinem iratus es illi. » Antonius in *Melissa*, part. II, cap. LIV, citat illud Martini anachoretæ: « Qui memor est injurie demonum, non meminit injurie hominum; et pacem cum demonibus agit, qui fratri irascunt. Cresus filii sui interfectori, qui se ad supplicium offerebat, dedisse venientem dicitur: hinc pariter huic ipsi Cresu magnus ille Cyrus (qui eum habuerat et cepit) post victoriam amicus factus est. »

Quare prudenter Sapiens: « Injuria, inquit, oblivione ulciscenda; » oblivious enim delectus. »

et abolet injuriam: summa ergo ejus est ultio, utpote que eam perimat.

2. RELINQUE PROXIMO TUO NOCENTI TE (*tibi*; similiter syntaxi dicitur: « Nihil illum (pro illi) nocuit, a *Luo. IV. 35*), ET TUN DEPRECANTI TIBI PECATA SOLVENTUR. — « Relinque; » grecè ζητει, id est remitte injuriam proximo, qui tibi nocuit; Syrus, dimittit id quod in corde tuo est, et pro te ora, et oratio peccata tua remittentib; tibi. Hoc est quod ait: et promitti Christus: « Dimittit, et dimittunt. » Et: « Si enim dimisceris hominibus peccata eorum; dimittit et vobis Pater celestis dilecta vestra. » *Math. VI. 14.* Nota: tibi remittent significat peccata esse funes quodammodo spiritales, qui animam ream colligant et constringunt, juxta illud: « Iniquitates sue captiunt impium, et funibus peccatorum suorum constringunt. » *Proverb. v. 22.* Funis hi sunt reatus culpis, et reatus peccata, sive obligatio qua anima, que peccavit, obstringitur Deo ad satisfaciendum ei pro injurya per peccatum illata, indeque nascentis obligatio ad ponam tum presentem, tum aeternam in gehenna.

Denique *et proximo* dat stimulum ad condonandum ei injuriam. Proximus enim est amicus *et* his viciniissimus et conjunctissimus: amicus *et* omnem a similitudine multa condonanda sunt. « Charitas enim operit multitudinem peccatorum, » *1 Petri iv.* Si quis ergo te offendit, cogita quod proximus, id est tibi intimus est, et in Christo frater, particeps eiusdem est, gratiae et gloriae. Illi ergo leviculas offensiones condona: omnes enim leviculae sunt, si cum Dei filiatione ac fraternitate gracie et glorie comparentur. Mensuram igitur remissionis nobis statuit Deus nos ipsos. Sicut enim nos gerimus cum proximo, sic se Deus gerit nobiscum: si proximo remittamus debita sua, Deus remittet nobis nostra. Imo quisque sibi hanc mensuram statut, dum quotidie orans dicit: « Dimitte nobis debita nostra, sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. » Quare si noli proximo dimittere, hisce verbis implie significat et dicit: Domine, ora to ut mihi mea peccata non dimittas, stet ergo nolo proximo sua dimittit.

Accedit quod inimicus, convicinum in nos jacens, sepe verum jacit: occultum enim vitium pandit; quo fit illud (quod prius philautus excaecati non videbamus) advertemus et emendemus. Quod sane relipsa beneficium est potius quam maleficium. Simile est quod scribit Plinius, lib. VII, cap. L, *De Phalæreis*, qui ab hoste apostolica secante sanitati restitutus est: « Phalæreus, inquit, deploratus a medicis vomico morbo, cum mortem in acriqueret, vulnerato pectori mediebam invenit ex hoste. » Sic multi vili remedium accipiunt ab sensili convicio. Exemplum est in S. Monica, que ab annella irata convicio meribulice ita, vinclandom prorsus abdicavit. « Nonne, ait S. Augustinus, lib. IX *Confess.* cap. VIII, Deum alloquens, protulisti durum et acutum de-

altera anima convicinum, tanquam medicinale fermentum ex ocululis provisionibus suis, et uno ioto putredinem illam præcidisti? » Vide Plutarchum, lib. *De Utili, ab intimis copienda.*

Perro, vindicta cupido oritur ex animi pusillanimitate, qua non potest unum verbum durum aut verber decoquere. Hinc animalia magnanimum injurias dissimilant, ut leo prosternenti se ignorat et parcat. Sie luna non moverat latrata canum, si nimbus excedit Olympus. Vide Seneca, in *Serpente*, lib. *De Ira*, et lib. *De Clementia*. Quare ut quis vineat iram et vindicatam, magnanum sit opert. Talis fuit Julius Caesar, qui audiens Catonem sibi mortem consevisse, ne in Cesaris manus veniret: « Invidit, inquit, glorie mea, quam illi parcedo peperisse. » Nam, ut ait S. Ambrosius, lib. IV, epist. 29 *ad Florianum*: « Magna gloria est, si cui potuisti nocere, parcas. » Et M. Antonius Imperator, lib. *De Vita sua*: « Uloiscendi, inquit, optima ratio est, ne similis fias ei qui injuriam fecit. » Et lib. I sic orditur: « Ab ayo meo vero didici placidis esse moribus, et ira abstineamus. »

3. HOMO HOMINI RESERVAT (græce ουτρεσι, id est conservat) IRAM, ET A DEO QUERIT NEUELAM? — Græce, ταῦτα, id est σωτηραν, q. d. Homo homini sibi sequali injuriam reservat ad vindicatum: qua fronte ergo, qua impudentia injuria a se Deo illata quiescit medelam et veniam? Rursum τοιούτου alium datum stimulatum ad condonandum illi, q. d. qui te offendit, homo est, non angelus. Quid vero ab homine, qui fragilis est et mendax, nisi lapsus, errata et mendacia spores? Mirandum est si homo bene agat; condonandum eis fragilitatis, si necet. Tigurina, *ame homo iram ad adversus hominem, et a Domino salutem postule?* Syrus, *homo homini servat iram, a Domino cur queris sanitatem anime, puta sanctitatem?* Hinc e contrario colligas viam ad magnum gratiam et sanctitatem esse injuriarum condonationem.

Hoc sciebat S. Alexander, Patriarcha Alexandriae, qui, cum notarius suus furatus esset anum, ac metu fugiens incidisset in latrone, injuriam novo beneficio pensans, eum redemit 85 nummis. Alias a diaconi injuria affectus, prostratus humi veniam ab eo petiti, dicens: « Ignosc mihi, domine frater, » uti refert Joannes Moschus in *Prato spirit.* cap. XXXV. S. Antonius, audiens monachum quemdam laudari quasi sanctum, rogavit num esset patens injuriarum; cumque illi negarent, dixit ei: « Similis est domui, que exteriorum quidam ornata est, interiorus vero a latronibus despoliata. » Ila Rufina, lib. III in *Vitis Patrum*, LXXXVIII. Igitar verus est monachus et perfectus, qui injurias tolerat, et injurianti bene protegatur, quia injurias tolerat, et injurianti bene protegatur, estque instar idoli, puta statua lapidea, quae injurias et verberibus lacessita non irascitur, immo non sentit. Simili enim modo vir perfectus nec laude, nec injuria moveratur, ut habetur in *Vitis Patrum*, lib. II, num. 199.

4. IN HOMINEM SIMILEM SIBI NON HABET MISERICORDIAM, ET DE PECCATIS SUIS DEPRECATOR? — Indignitatem irae et vindictae exaggerat, aliosque ad condonandum adhibet stimulos : *Primo*, q. d. Cogita quod illi qui te offendit, tibi similis est, ae visissim in illi similis es, non tantum quoad naturam, sed etiam quoad fragilitatem et lapsus humanos; quare si illi peccator est, t: quoque peccator es : si ille te offecit, tu quoque eundem vel alios sepe offendisti et offendis. Ignoscere ergo illi, sicut tibi cupis ignoscere. *Secundo*, alium stimulum dat $\Rightarrow$ non habet misericordiam, q. d. Quia audacia, qua presumptione homo immisericordis, et in similem sibi crudelis, posset a Deo misericordiam, eamque non de uno, sed de multis eisque gravissimi peccatis. Quod si Filium Dei, ait Paladius, ea causa movit ad hominum peccata condonanda, quod homo erat eis similis, ac ideo isti ipsi videbatur fecisse, quod hominibus faciebat, cur non et tu, o homo, homini tibi simili noxiam condones? Nam dum ipsis congenerem et similem tibi ossum odisse videris. Quare ut Deum, ut Christum imiteris, oportet ut omnimode et ex intimo $\Rightarrow$ injuriam condones. « Sunt enim aliqui,

Bernardus, serm. *De septen panibus*, qui dominantes injuriam, ut non ulciscantur, sepius tamen impropter. Sunt et alii, qui silent licet, manet tamen alta mente reposta, et rancorem tenent in animo. Quorum utique neutra plena indulgentia est. Longe his hominibus benignissima est divinitatis natura : liberenter agit, ignoscit plebanie, ita ut propter fiduciam peccatorum (sed penitentium) ubi abundavit dilectum soleat et gratia abundare. Testis est Paulus, Gentium doctor, qui plus omnibus cum divina gratia laboravit. Testis est Matthaeus, de telonio electus in Apostolum, cui etiam novi Testamenti primus scriptor esse donatum est. Testis est Petrus, cui post trinam negationem, totius Ecclesie pastoralis cura commissa est. Testis denique etiam famosissima illa peccatrix, cui in ipso conversions initio tanta multitudine dilectionis concessa est, tanta posmodum inducta gratia familiaritatis. Quis accusavit Mariam, et pro se eam oportuit respondere? si Pharisaei murmurari, si Martha quecirur, si scandalizantur Apostoli, Maria tacet, Christus excusat, etiam et laudat intentem, » etc. Mirum hoc in re exemplum dedit S. Leo III Pontifex, qui Adriano I successit anno Domini 799, ac Carolum Magnum Imperatorem Augustum in basilica S. Petri de larum coronavit. Illic enim Leoni ab invidis sculi erudi sunt, et lingua radicitu precepsa : quin et eundem in ecclesia rapatum, juxtapactum confessionem semivivum reluctum, in suo sanguinem volutatum, in arcuissimam compagere custodiad. Verum noctu S. Petrus per vi- sum illi oculorum lumen et linguam restituit. Cumque Garelius Magnus, paulo post Romanum advenire, carnificis hos peccata capitum damnasset, S. Leo pro ipsis intercessit, vitamque ipsi qui suæ

insidiabantur, impetravit. Ita Platina, Baronius et alii. Proclare Sidonius Apollinaris, lib. IX, epist. 4 ad *Graecum Papam*, id est Episcopum : « Veis, nolis, inquit, quisquis contempti Mediatoris sequitur regnum, sequitur exemplum. Quantabilis nobis anxietatem pateras vita presentis propinet afflictio, parva toleramus, s: recordarum, quid biberit ad patibulum qui invitat ad regnum. »

5. IPSE CUM CARO SIT, RESERVAT IRAM, ET PROPRIATIONEM PETIT A DEO, QUIS EXORBAT PRO PECCATIS ILLUS? — q. d. Indignum et intolerabile est ut homo carneus, id est viles, fragiles, mortalis, homini carnoe, qui per carnis fragilitatem sepe labitur, ideoque miseratione dignus est, non ira, reservet iram ; et interim suorum criminum contra Deum admisorum ab eo petat propitiationem. Quis ergo audebit pro peccatis illius deprecari? Tigurina, quod si mortalitas ipse foveat iram, et venientia petat a Deo, quis peccata ejus expiet? Syrus, qui homo est, non vult parcere ei, quis dimittet peccata sua? Syrus enim et Graeca iam non habent $\Rightarrow$ et propriationem petit a Deo?

Praecelle Isidorus Pelusiota, lib. III, epist. 211, ait : « Inimicium in aqua scribere oportet, ut quamprimum oblitteretur; amicitiam autem in eas incideri, ut perpetuo firm et immota conserveatur. » Et Beda in *Proverbis* : « Tertium quisque proximum portat, quantum amat. » Abbas Pimeonus, apud Ruffinum, lib. III in *Vitis SS. Patrum*, num. 21, rogatus quomodo quis possit animam pro fratribus ponere, ut iussi Christus, *Joan. xv.*, respondit : « Si quis audit verbum matrem a proximo suo, et cum possit similia respondergue, pugnat tamen in corde sua portare laborem, et vim facit ac respondeat malum, ut contristet illum. Talis animam suam ponit pro amico suo. » Abbas Agathon dixit : « Si habitat cum proximo, esto sicut columna lapidea; que si injuriatur, non irascitur: si glorificatur, non extollerit. » Ita *Vitis SS. Patrum*, lib. VII, cap. xli, num. 2.

Vide hic ut fides transcendat naturalum corrumptum, et lumen fidei corrigat lumen rationis. Gentiles enim philosophi, lumine naturae ducti, consuerunt amici et beneficis esse beneficendum, inimici vero et maleficiis maleficendum. Russum, tollere injuriam esse pusillanimis, vindicare vero magnanimi : quod et hodie inter Catholicos multi perpera censem, ideoque duella capessunt, injuriam sibi illatam viscantur, ignominiam non solum taliae, sea et gladio vindicant. Quae sane omnia gentilium sunt, ac corrupte et superbe nature dictamina; que proinde confusat et corrigit hic Siracides, ac Christus, *Matth. v.*, 44, et Paulus, *Rom. xii.*, 20. Audi inter ceteros Senecam in *Proverbis*, cuius haec gentiles, nec christiane, sed antichristiane de vindicta sunt sententiae : « Contumeliam nec facere fortis potest, nec ingenui puli, inimicis ulisci, vita accipere est alii ram. Vires tuus amici beneficis, inimici injurias sentant. » Separatus et cetero

plus idem : « Magni animi est proprium esse tranquillum, injurias atque offensiones severem desplicere. Quam magnarum virium est negligere ledentem! qui enim vindicat, sentit. Quam inimicum est nocuisse, vel qui oderis, iudicare! Optimum est semper ignorare, tanquam si ipse peccas quotidie. Si quis irascitur, penas ab alio expedit, a se exigit: severissime enim nos advenimus peccantes gerimus, et ipsi eadem committimus. Sicul formosa pictura est, cuius nulla pars errat: sic formosus homo, in quo nulla peccati macula est. Proneh domi, hoc foris, hoc omni vita genere tecumus, ut nobis inexorabiles simus, exorables illi qui non nisi sibi dari volunt nosciunt. » Plinius et divinus S. Basilius, epist. *ad Canarium* : « Debet, ait, quisque adiutum ut, si aliquem sibi infensum habeat, ejus animum mitiget quantum possit. » Et S. Chrysostomus, lib. *De Compunctione*, docet non sufficere nihil malum facere inimicis et ipsis qui nos lasterunt, si intra nos retineamus insanabile vulnus offensae. Nam « Christus, inquit, non solum vult nos ignoscere delinqutibus, sed ut etiam amemus eos, et oremus pro ipsis. Nam si distinxat non ledas cum qui te lexit; avertas te tamen ab eo, nec liberetur cum video, manet sine dubio vulnus in pectore, et dolor augescit in corde. Quod si ita est, nondum utique quod Christus mandavit, implatur. Numquid tu ita vis tibi proprium fieri Deum, ut non quidem te lated, averat se tamen abs te, et peccatorum tuorum memoriam gerat, et te videre nolit? Igur qualcumvis erga te esse Deum, cum delictorum veniam poscis, tallem te exhibere debes his qui deliquerunt in te, sicut et quidam sapientum scribit dicens : Homo homini tenet iram, et a Deo querit sanitatem. Et si erga hominem similem sibi non habet misericordiam, quemodo pro peccatis suis exorat Deum, cum ipse caro sit, et temeat iracundiam? Quis propitiabitur peccatis ejus? » Vide eudem S. Chrysostomum, hom. 27 in *Epist. ad Romanos*.

6 et 7. MEMENTO NOVISSIMORUM, ET DESINE INIMICI: TABITUDINIS ET MORS IMMINENT IN MANDATIS EJUS. — Perpetrare pro *tabitudo* aliqui legunt « beatitudine », graeco enim est *ταβιθος*, id est corruptio, tabes, interitus. Dat tertium stimulum, eoque pungit offensum, ut deponat iram et inimicitiam, q. d. Cum irascitur, memento novissimorum, puta mortis, iudicii et gehennae: ex horum enim memoria et consideratione facile depones iram et inimicitiam, quia « tabitudo », id est corruptio, mors et infernus imminent, id est insunt et proponuntur in mandatis ejus, scilicet Dei, universalis legislatoris: haec enim Dei mandata prevaricantur, quales sunt iracundi, qui odio fontent, mortem presentem et eternam comminuntur. Ut ergo hanc Dei ultiionem effugias, iram depone, et ultionem privatam condona, tunc S. Ambrosius, lib. IV, epistola 29 ad *Flo-*

riani : « Peccanti in te, inquit, non retribus secundum culpam, sciens quod in te venturum est iudicium. Nam non habebis indulgentiam, nisi alteri donaveris. Odium enim hominem separat a regno, a celo subtrahit, a paradiiso dejet. » Graeca Complutensis *tabitudo*, memento novissimorum, et desine inimicari, et ne minoris proximo perniciem et mortem, et aequesce preceptis; Graec vero Romana sic, memento novissimorum, et desine inimicari; tabitudo et mortis (repete *tabitudo*), et permanet in mandatis; Tigurina, memento extremonum, et depone inimicitias; *exsilitum* aut mortem alteri ne molire per iram, sed persiste in mandatis; Syrus, memento mortis, et transire fac inimicitiam, et infernum, et perditionem, et contine te a peccatis. Nomine ergo « novissimorum » intelliguntur maxime iudicium et gehenna, quae Deus in novissimo mundi die omnibus impensis, quales sunt vindictae cupidi, intentabat: possunt tamen qualibet accipi, etiam mors et celestis gloria. Nimurum qui cogitat se per vindictam amissurum eternam felicitatem, per condonem non adeplurum, facile eandem condonabit, et, ut vulgo dicuntur, obolo emet talentum. Plane deponet furorem, qui furorem Dei in morte, iudicio et inferno novit explicandum, et in non remittentem effundendum. Plane mors attentus considerata mortem affect affectionibus nostris, quantumvis viva et vigentes fuerint. Qui intelligit sibi presecdi vitam, non velut leo irascitur, sed sicut pullus hirundinis clamat, meditator ut columba, ut fecit Ezechias rex moribundus, *Iosue*, xxxviii. Porro id quod sequitur : « Tabitudo enim et mors imminent in mandatis ejus, hoc est, inquit Paladius, putredo corporis et mors animis impendens et imminent violationi mandatorum Dei. Ille iubet ita : « Mihhi vindicta, » cave ne hoc mandatum viles. Ita enim cogita, divina mandata esse velut nubes jamjam in pluviam impendentes, ut pluant super bonos innumeras bona, super malos vero corruptionem corporis et mortem animas. Siquidem in inferno eis puniti damni patre erit, scilicet passentur illud vermes, et anima mortem secundam (que vera mortis est) patietur.

Hoc sciebant sancti ascetes, quorum hoc erat axioma, mundo paradoxum : « Porta celo est injuriarum perpessio. » Quia de causa injuriarum mercede emebant, ut patet lib. VI *Vit. SS. Patr.* lib. IV, num. 12. Alter potens a seniore : « Da mihi, pater, viam per quam salver; » ab eo audiuit : « Si potueris injuriari, et affici convicis, et portare, ac facere. » *Ibidem*, lib. III, num. 85 : « Angelorum est nulli irasci, sed esse in pace perpetua; demonum autem, irrevocabiles per omnem vitam exercere inimicitias: » hominum vero sapientum, breviter quidem fortasse irasci, citio autem reconcilior, at quidam sanctorum, S. Bernardus de Quinta-Valle, primus S. Francisci socius, moriens hoc solo gloriatatur, quod inimi-

cos post offensam magis dilexisset quam ante. Hoc enim fuit ultime morientis vox et oratio : « Fratres charissimi, considerate quod statum, quem ego habui, et vos habebitis, et quem ego nunc habeo, vos habituhi estis invenio autem in anima mea, quod pro mille mundis isti equalibus nullum non servisse Domini Jesu Christo. » Et mox in terram provolutus : « De omnibus, inquit, offensis, quas feci Salvatori meo Domino Iesu Christo et vobis, me accuso, et dico gravissimam culpam meam, quoniam non fui verus frater minor, nisi in tentationibus, in quibus semper me tenuit Dominus. Et in uno alio solo existit fratrem Minorem me reperio, videlicet quod plus dilexi fratrem post offensam, quam ante. Rogo autem ut pro me devoce oratis, sed magis hoc ore ut vos invicem diligatis, quemadmodum exemplum dedi vobis. » Ita habent Annales Minorum P. Lucas Waddington, anno Christi 1241, num. 9.

Mystice nos Alvaro de Paz, lib. I de *Exstinctio*, editio II, cap. XIII : « Tabitudo et mors, inquit, imminent in mandatis eis. » Quoniam mandata negliguntur hanc aedie mortem et tabem afferunt, ut homo ad universa bona se non solum tardum, sed quasi impotenter inveniat. Hoc vero secunda est velut somnus, non jam sensus corporis, sed anima vites illigans, ne valant actiones virtutum prestat. Unde Paulus, Rom. cap. III, 11, sit : « Hora est jam nos de sonno surgere, » id est, ut interpretatur S. Gregorius, lib. V *Moral.*, cap. XXI, « de statu temporis. » Et Salomon, *Proverbi.* cap. XIX, 15 : « Pigrus immittit soporem, et anima dissoluta solvit. » Ac S. David, *Psalm.* cxxix, 28 : « Dormitavit anima mea pro tempore, confirmata in verbis tuis. Proprie salis, » ait Cassianus, lib. X, cap. IV, « non corpus dixit, sed animam dormitasse. Vere enim ab omni contemplatione virtutum et intuitu spiritualium sensuum dormit anima, que perturbationis lujus deo fuerit sauciata. »

8. MEMORARE TIMOREM DEI, ET NON IRASCARI PROXIMO. — Graeca pro timore jam habent *terrorem*, id est *mandata*, quia mandata dei inueniuntur nobis reverentiam et timorem, dum sui praevericationibus mortem posseque graves intentant. Unde Tigrinus verit : *Derpende mandata, nec irascari alteri, quamquam Noster pro irato videatur legisse p[ro]teca, id est timorem.* Hic ergo dei timor referat iram : nam qui timet deum, expellit peccatum, ac ideo timet iram. Qui timet deum, continens est justitiae, ac etiam manutendit. Demum qui timet deum, caverat iram contra proximum, ne forte hac ira deum provocet ad iram, et talen inveniat deum, qualis invenitur a proximo : deus enim fit, quod minimus est : ita Paladius ; per timorem enim hic, quemlibet, etiam servilem, sed maxime filialem intellege. Filialis autem includit amorem dei, imo ipse est amor dei. Atque hic quartus est stimu-

lus, isque nobilissimus et efficacissimus, ad frequentandam iram, et condonandum injuriam, nimis si cogites deo gratum et carum esse ut condones : Deum id velle, et a te poscere ut sui amore cam remittas. Hic stimulus, iam longe efficacior est, quando Christi habemus exemplum, documentum et preceptum, sequere ac gratiam ad condonandum : Christus enim in cruce suis crucifixibus condonavit, pro eisque Patrem oravit, dicens : « Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. » Hoc exemplum omnes Christianos imitari voluit.

Quocirca S. Joannes Gualbertus, fundator Ordinis Vallis-Umbrose, cum armatus in propinquu sibi interfectorem incidisset, isque humi prostratus venienti Christi crucifixi amore flagitaret, eidem eodem condonavit. Ingressus deinde Florentium in ecclesiam S. Miniati, coram crucifixo orans, vidit Christi et cruce pendente caput ad se inclinare, tanquam ipsi gratia agendum, quod pro eius amore hosti capituli pepercisset. Hodieque, hoc est post quingentos annos, pia illi Christi crucifixi caput adhuc et cruce exercentes effigies visitur et colitur. B. Juniperus, socius S. Francisci, magnus sui contemptor, tanquam avidus virtutum quam ceteri sunt honoris et laudis, cum a quicquam afficeret opprobriis, flimbris pauperis lacrima expandens : « Amite, inquit, projicias hoc liberaliter, imple gremium istud lapidibus istis pretiosis (probra enim vocabat prelia et lapides pretiosos), implie, ne times. » Unde S. Franciscus de eo diebat : « Utinam de hujusmodi Juniperis integrum silvam haberemus ! » Tamen annales jam citati anno Christi 1210, num. 35. Elisabeth, Hungariorum regis filia, quadam vice orans deum, ut singulis, qui cum injurya affectarent, singulari quicquam beneficio afficeret, ut injurie beneficium responderet, Dei responsum audivit, nunquam orationibus suis deo sic plausisse ac tune, pro eaque oratione universorum peccatorum remissionem ei concedi. Id inter alias referat Avila, epist. 6.

Moraliter, disce hic efficacem stimulum ad cohibendam iram, et quamlibet concupiscentiam esse vivam memoriam dei, qui enim vitum tenuit sub intermissione mortis et gehennae, ac omni virtuti statutum brachium coronae celestis. Ipse enim quasi agorophorus nos in palestra hac luctantes invenitur, ut vincentes coronet, victos plectat. Quocirca Basilius, imperator Constantinopolitanus, *Exhort. ad Leonem filium*, tom. V *Biblioth.* SS. *Patrum*, ita eaudem filio commandat, cap. XXXI : « Conscientiam tuam si pro lege habueris, et quod pati ipse nonis, nunquam alios pati permiseris; nullius unquam peccati reprehensionem sustinebis, et, si deum in omni actione inspectorem et cognitorum sis, esse tibi persuaseris, nunquam neque palam, neque clam peccabis. Nam eti alios latere videberis que secreti facies, at conscientiam certe tuam, et deum

ipsum, qui usque in abditos animi sinus ac recessus intuetur, reverberabis : homines enim ea que corporis sunt videant; at ea que in fundo animi latent, solus dei oculus, quem nihil latet, penetrat. Scit enim cum sol incedat, sub illo nihil occultum esse potest, ita inspiciente deo, nulla actiones occultae et secretae esse possunt. » Adde quod Dei clementissimi, patetissimi, importunitabilis et tranquillissimi consideratio, ingens est stimulus ut iram refrenemus; nihil enim nos deo ita similes facit ac patientia. Unde B. Alcuinus, in *Speculo charitatis*, cap. VII : « Quid, ait, divine tranquillitati tam proximum, quam illatis contumelias non nocere, nullo supplicio, nullave persecutione terri, unam mentis et in prosperis et in adversis habere constantiam, inimicum et amicum eodem oculo inueni ? »

9. MEMORARE TESTAMENTUM ALTISSIMUM, ET DESPISE IGNORANTIAM PROXIMI. — « Despice, id est prcipiende, dissimula, parce, remitte. » Ignorantiam, id est peccatum et offensam, quam contra te admisisti proximus. Non enim peccatum mixtum habet ignorantiam, id est imprudentiam et inconsiderationem quamplam. Si enim peccans prudenter consideraret quantum malum sit quod facit, utique illud non faceret. Peccatum vocat « ignorantiam » per misere, ut offensae gravitatem per ignorantiam extemet, ideoque venia dignam ostendat, ac despicendam potius esse quam estimandam et vindicandam. Per testamentum primo, accipe legem Dei naturalem et divinam; haec enim sapere in Scriptura vocatur hebreorum *בְּרִית* berit, grecie *σύνθετη*, latina *testamentum*, id est fodus et pactum; quia conditione pacti, quod nobiscum pepigit Deus, ut simus eius populus, et ipse sit nobis Deus est, haec : ut seruementum eius legem. Sensus ergo est, q. d. Memorare legis dei, que vetat vindictam, et precipit injuria condonacionem inimicorum directionem, illamque menti tuae incorpore : ita fuit ut legis metu, reverentia et amore despicias et parvendas omnem offensam, quam proximus ignoranter te commisit. Lex enim dei inter alia haec sanctit : « Non queras ultionem, nec memori eris injuria civium tuorum, » Levit. cap. XIX, 18. Unde Syrus verit : *Recordare peccatum, et ne odio habueris proximum tuum sicut deo, et da illis id quo indiget.* Severiorem contra iram et vindictam Christus sancti legem, Matth. v, 22 : « Omnis qui dixerit fratri suo : reus erit iudicio. Qui autem dixerit : fatue, reus erit gehenna ignis. » Cujus sane timor et memoria, omnes ab ira et vindicta revocare debet.

Secundo, per *testamentum proprium* accipe pacatum quo Deus omnes homines, presertim fideles, in unam Ecclesiam vocavit et cooptavit, ut omnes essent sui filii, invitemque fratres per gratiam, ac heredes per gloriam. Hoc enim pacto sanxit Deus amorem fraternalum, ut omnes invicem diligantur et mansuetudine, ut minus peccata. Nam-

gant quasi fratres : quia velut eis fratres, eos latere et vindicare : ex adverso precepit ut, si quis a quicquam sit offensus, et quasi fratri fragilis et ignorantis condonet.

Rursum pactum hoc accepit potest, quo Deus pepigit et promisit nobis peccatis peccata condonatum, hac conditione et lege, si peccans in nos admisisti proximus condonemus, ut dixi vers. 4, q. d. Memento pacis dei, scilicet quod Deus tibi offensas remittet, si tu remiseris proximo ; refinebit vero et acriter vindicabit, si tu ex aliis et conserves. Quare ut thororum venturam mercenari, veniam du proximo ignorantis. Unde Paladius : Testamentum inquit, si tu fedus inuit time Deus cum Iudeis, nunc vero cum Christianis, quod ipso est sit illis et his Deus, sors, hereditas : hi vero es enim Dei gens sancta, regale sacerdotium, populus acquisitionis. Ergo si inimicitiis cum fratribus alis, intellige te eas cum regibus, sacerdotibus, genteque sancta nutrire. Denum, si cum fratre bellum gerere placeat, cum Deo intelligas te bellum gerere. Sapientia S. Basilius, *Admon. ad filium spiritualis* : « Qualem, ait, cupis erga te esse dominum, talis esto ipse erga conservum tuum. » Regaliter vero Agapetus diaconus, *Admonit. ad Justinianum Imperat.* num. 23, ita eum instruit : « Talem te presta tuos erga famulos, quemdam operas erga te dominum esse. Prout enim audimus, audiemur, et ut respiciimus, respiciebamur a divino cunctaque obtinente aspectu. Priora igitur nos misericordiam conferamus, ut pari per recipimus. » Causam subdit : « Sic exquisita species tales monstrant vultum apparentias, qualia ipsa sunt archetypa nitidas videlicet nitenitum, tristes autem tristitiam : eodem pacto justum. Del judicium nostris actionibus assimilatur. Qualia enim sunt que a nobis prestantur, talia ipse nobis per pari referens exhibet. »

10 et 11. ABSTINE TE A LITE, ET MINIMUS PECCATA : HOMO ENIM IRACUNDIS INCENDIT LITEM, ET VIT PECCATA TURBARI AMICOS, ET IN MEDIO PACEM HABENTIUM IMMITIET INNIMICITIAM. — Per item aliqui occipiunt forensem, qua actor litigat cum reo coram iudice in tribunal. Haec enim lites forenses multorum fraudium, odiorum, detracitionum, clericorumque peccatorum sunt causa. Melius, « nam per item accipias litigium et iurgium cum proximo; grecie enim est πάχη, id est lis, iurium, contentio, rixa, pugna. Haec enim multarum contumeliarum, minarum, maleficentiarum, verborum et cedum est causa : quae omnia vitat, qui absinet a lite. Item juncti vindicte quasi sororum soror, quia ultraque ex eadem matre, sedicit ira et odio, nascitur ; aut quasi filiam matris : vindicta enim quasi mater partit lites et iuritia, ac multi, ut injuries suas ulciscantur, litigant et iurantur cum eo qui illas intulit. Probat quod dicitur contrario, dum subdit : « Homo enim iracundus incendit item, » etc., q. d. Abstine a lite, et continentia in manusstudine, ut minus peccata. Nam-

ire frena toxes, incendes ingentem lition pyram, imo multas pyras et ignes, ac consequenter multa eorum peccata. Lis enim una serit aliam, sicut fragum unum serit multa: glisit enim lis a duobus ad multos utrinque partis cognatos, amicos, vicinos: adeoque subinde totam urbem et provinciam in factiones et rixas discedit et accendit, uti patuit in Italia, in factione Alborum et Nigrorum; item Guelphorum et Gibellinorum, que totam Italianam turbantur, rixisque et cedibus impleurunt. Est vero diabolus minus pacem urbium et reipublice turbare, sicut Dei, turbat sedare, ait Palacius. Unde Tigurina verit, astio rixas (aliis, a juriis), jecataque minores; nam iracundus homo pugnare accedit. Vix scelerous commitit omnes, paremque habeantur calumnia injici: Syrus, elongare a rixa et elongabuntur a te peccata. Homo enim iniquus, qui amat item, inimicitur facti inter fratres. Igitur siue cor virtutis est pati, juxta illud: « In silencio et in spe erit fortitudine vestra ». Isaiae xxx., 43; ita es adverso eos vitii est non pati, ideoque Nitigere et rixari. Idipsum probat Sarcocles per appositam similitudinem ignis silvam accendentes, dicens: « Secundum celestem in se occidit charitanum ».

Quocirca S. Gregorius Nazianzenus, epist. 62 (alias 36) ad Eustachium, sophistam, seipsum temeritatem incausat, quod cum vix redargueret, ejus in se convicia concivisset: « Quale illud est, inquit, quod ignoravi? quam stultum et ineptum! Virum sophistam eastigare institui. O singularem audaciam, ac ne a vulgaris quidem proverbiis eruditus sum, ut, cum calvus essem, cum ariete adversa fronte ne congrederer, nec crahronem laceresset et irritaret, hoc est, linguam ad maleficendum parorem ».

Solus sciebat David, qui proinde exemplar fuit clementie in condonandis iuriis tum Absalom regnum invadent, tum toti regno rebellant, tum Semini sibi maleficenti: « Dimittite, inquit, eum ut maleficat juxta praeceptum Domini: si forte respiciat Dominus afflictione meam; et reddat mihi Dominus bonum pro maleficione hae hodierna, II Reg. xl. Nimurum « expetebat malefici sibi, quia maleficio illo divinam exquirerat misericordiam », ait S. Ambrosius, lib. I Offic. cap. XLVII. Et haec tam admirabilis patientia meruit procul duobus, ut facile proditione exercitum profiligeret, et in suum regni solium cum triumpho reducereatur. Colligit ergo id patientie documentum idem S. Ambrosius: « Docuit injuriam et periculum temporis tentationem certam, examine probatio- nem esse: et ideo non sine divino ea irrrogari sole judicio. Exercetur bonus athleta convicis, exercetur laboribus et periculis, ut dignus sit cui conferatur corona justitiae ». Ita ille, *Apolog.* 1, cap. vi. Admirandus certe ut in ceteris, ita in hac patientia maxime David existit. Beneque proinde idem Ambrosius expletam: « O altitudo prudentie! o insignis patientie! devoranda contumelie grande inventum! Dominus, inquit, precepit ut maleficiat. Non accusat Dominum quasi auctorrem injurie, sed magis laudat, quod patiatur nos minora perpeti, ut majorum peccatorum veniam adipiscamus ».

Est hie septimus stimulus ad remittendam iram et vindictam, quod sollicit per hanc remissionem innumeram peccata ex ira et rixa nasci solita vi-

tentur. Nam, ut preclare scribit Laurentius Justinianus, lib. *De Disciplina et Con. mon.* cap. XII: « Contentio est ignita diaboli sagitta ad perden das animas. O quanta iurgia, quanta odia ex contentionis orisuntur sermonibus! O quoties veritas occultatur, et falsum pro vero defenditur timore confusione! Pessimum namque malum est contentioni vacare, per quam amicidium compago dissolvitur, et animorum dulce vinculum dissipatur. Qui contentiosus existit, antiqui hostis in immissores admittit, diabolus ministerium operatur, dirumpit pacem, rixas concitat, parit odium, furorum nutrit, denigrat honestatem, sapientiam perdit, rationem confundit, oculum mentis obnubilit, gratia lumen repellit, fraternam dilectionem frangit, et ipsam celestem in se occidit charitanum ».

Sic Tigurina verit, rixa concitata ignem accendit, arris que pugna effundit sanguinem; aliis, *ira accelerata succedit ignem*, et pugna festinata effundit cruentem; Syrus, *terribilis et granum cypressinum accendit ignem*, et lites multae effundunt sanguinem. Tertia enim pars, de lingua testificante, jam non est in Greco. Jansenius per *linguam testificantem* intelligit linguan denuntiantem et commentantem alicui internum, quae cadum solet esse causa. Sic enim *testificari* in Scriptura subinde idem est quod denuntiare et profiteri, ut: « Testifico omni homini circumcidendi se », Galat. v. Simplicius, Lyranus et Dionysius *linguam testificantem* accepint linguan testis, qui dubius inter se litigantibus alteri eorum temere vel proacte testimonio suo contra alterum suffragatur. Hic enim alterum tam contra socium, cum quo litigat, quam contra se magis irritat, itaque rixam accedit, ex qua sequuntur pugne et cades. Paulo alteri Palacius hie tria explicat et collernet, q. d. Si verbis conciliatus contra proximum certaveris, inde ignis ira accendet: et, si cum eis concitatus pugnaveris, ejus sanguinem fundes: et adducuntur testes, qui cum a te fusum testificantur, inducesque tibi mortem, quam sci- liet index tibi quasi homicida justa irrogabit.

14. SI SUFFLAVERIS IN SCINTILLAM (ita Romana et Cœliaca: perperam ergo Jansenius et alii omittunt *in scintillam*, quas ignis exardescit: ET SI EXPLORES SUPER SCINTILLAM, EXTINGUETUR: UTRIQUE EX ORE PROFICISCUNTUR. — Tigurina, scintilla, si afflaveris, exardescet: sin explores in eam, extingueris;

quo quisque est maior, magis est placibilis ira. El faciles motus mens generosa capit. Corpora magnanima satis est prostrare leoni. *Manilius:*

Dis proximus ille est
Quem ratio, non ira, regit.
Servat inoffensam divina modestia vocem,
Et placidus delicta domat.

Ovidius, de Augusto Cesare, lib. V Trist. eleg. 2:

Cassare nil ingens mitis orbis habet.

Qui vincit semper, vicius et parcere possit

13. CERTABEN FESTINATUM INCENDIT IGNEM: ET

LIS FESTINANS EFFUNDIT SANGUINEM: ET LINGUA TESTIFICANS ADDUCIT MORTEM. — Omnia hec probant et persuadent id quod monuit vers. 10: « Abstine te a lite, et minores peccata. » Pro certamen grece est *πάχη*, id est contento, lis, rixa. Pro *lis* est *πάχη*, id est pugna, quae ex rixa sequitur: rixantes enim post acria verba veniunt ad pugnas et verbera. Sensus ergo est, q. d. Contento et rixa, precipitantes ab iracundis concitata, accendit ignem illis et cholera: indeque pugnarum et verberum, que effundunt sanguinem, vulnerumque et cedis multorum sunt causa. Unde Tigurina verit, rixa concitata ignem accendit, arris que pugna effundit sanguinem; aliis, *ira accelerata succedit ignem*, et pugna festinata effundit cruentem; Syrus, *terribilis et granum cypressinum accendit ignem*, et lites multae effundunt sanguinem. Tertia enim pars, de lingua testificante, jam non est in Greco. Jansenius per *linguam testificantem* intelligit linguan denuntiantem et commentantem alicui internum, quae cadum solet esse causa. Sic enim *testificari* in Scriptura subinde idem est quod denuntiare et profiteri, ut: « Testifico omni homini circumcidendi se », Galat. v. Simplicius, Lyranus et Dionysius *linguam testificantem* accepint linguan testis, qui dubius inter se litigantibus alteri eorum temere vel proacte testimonio suo contra alterum suffragatur. Hic enim alterum tam contra socium, cum quo litigat, quam contra se magis irritat, itaque rixam accedit, ex qua sequuntur pugne et cades. Paulo alteri Palacius hie tria explicat et collernet, q. d. Si verbis conciliatus contra proximum certaveris, inde ignis ira accendet: et, si cum eis concitatus pugnaveris, ejus sanguinem fundes: et adducuntur testes, qui cum a te fusum testificantur, inducesque tibi mortem, quam sci- liet index tibi quasi homicida justa irrogabit.

14. SI SUFFLAVERIS IN SCINTILLAM (ita Romana et Cœliaca: perperam ergo Jansenius et alii omittunt *in scintillam*, quas ignis exardescit: ET SI EXPLORES SUPER SCINTILLAM, EXTINGUETUR: UTRIQUE EX ORE PROFICISCUNTUR. — Tigurina, scintilla, si afflaveris, exardescet: sin explores in eam, extingueris;

attamea urrumque ex ore proficiscitur; Syrus, si expulaveris in ignem, accendit; et si asperseris eum aqua, extingueris: et utraque a te suad. Comparat item scintillam, rixam et pugnam ignis quorum utraque eodem ore accenduntur et extinguntur. Sicut enim si ore sufflas in scintillam, accendis ignem; sin vero in eam eodem ore expulas, euident extinguis: sic pariter et lis ore accendit, si eodem litigare, contendere, rixari, aut aliorum lites et rixas tua incitatione vel testimonia irritare pergas: eodem vero ore extinguitur, si mansuetus et humiliter respondeas, aut ta-

casas et cadas, aut causam rixam extenues et mitiges, iuxta illud: « Responsio mollis frangit iram, sermo durus suscitat furorem, » Proverb. xv, 1. « Hoc sunt arma justi, ut cedendo vincat, sicut perili jaculandi cedentes solent vincere, et fugientes gravioribus sequentem vulnerare icibus, » ait S. Ambrosius, lib. I Offic. cap. v. Quare si uterque, « scilicet tam accessum quam extincionem ignis et illis, ex eodem « ore proficiuntur, » q. d. Ex eodem ore prodiit lis et pax, dissordia et concordia, adeoque mors et vita: nam, ut ait S. Jacobus, cap. iii, 10: « Ex ipso ore procedit benedictio et malodictio. » Vide quae ibidem annotavi.

Alludit Siracides ad Prov. xxv, 21: « Siue carbones ad prunas, et ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitat rixas; » Septuaginta, *eraticula carbonibus, et ligna igne: vir autem maledictus ad tumulum rixa.* Vulgata fortasse respexit S. Chrysostomus, in hom. 3 De non adiuv. Spectac. Quenadmodum, inquit, si infliges in scintillam ignis, excitas incendium: contra vero si inspus, extinguis; et utrumque tibi in manu est: sic si inflatos et recordes ingeras sermones, excitas ignem iracundi hominis; sic mites ac moderatos admovetas, priusquam excedas; iram omnem extinxeris. » Sic ira igni comparatur a Chrysostomo, hom. 30 ad Popul.: « Ignis est, ait, vehemens ira, omnia devorans: nam et corpus perdit, et animam corruptit. » Quare Aristoteles, lib. I De Anima, iram dicit esse contumaciam sanguinis circa cor. Huc factus illud vulgo tritum: « Ignem gladio ne fodito, » id est ne iratum lassellas vel concites: quo utitur S. Basilios, epist. ad Nepot. Et Plato, lib. De Legibus: « Ignis, ait, igni accendi non possunt: nam et corporis perdit, et animam corruptit. » Narrat enim Diogenianus, quod, cum carbonarius in fornace ignem igni aggereret, suo igne concrematum moriendo exchamassae: « Ignem igni ne addas. » Porro incensa ira parit furorem et insaniam.

SECUNDA PARS CAPITIS.

QUAM PESTIFERA SIT LINGUA DETRACTORIS ET SUSURRONIS.

45. SUSCERET ET BILINGUIS MALEDUCTUS: MULTOS ENIM TURBANT PACEM HABENTES. — Graece, susurronis et bilinguis maledictus: multos enim pacem habentes perderunt. Haec Complutensis. Sed Graeca Roma correcta pro maledicto legunt maledictio, scilicet oportet; Tigurina et alii, detactorum execreren et bilinguem: multos enim pacem colentes perderunt; Syrus nervosus, lingua triplex (id est detactoris, ut mox expicebo) maledictio erit, quia homicidia multa inicit. « Susurro, » est qui secreto detrahit alteri, itaque illi amicorum offendit et odia. Ideoque amicities dissociat, ac pro eius inducit inimicitias, rixas, bella, cedes et strages hominum, populorum, urbium et regnum. Porro bilinguis ingenium et scopum gray hic apologet aquile, felis et apri depingit Phaedrus,

ira et lite, ad vicinum ei vitium susurrantis et detractionis, q. d. Susurro, qui clanculum proximi famam rodit, de equo mal insursum auribus alterius; item bilinguis, qui duplicit quasi lingua contraria loquitur (coram enim laudat, sed a tergo vituperat); uterque, inquam, imo sepe unus idemque, est maledictus, id est dignus maledictio, quem scilicet Deus, angeli et homines abominantur et execrarentur; quia « multos pacem habentes» inquit seminando discordias, aversiones et odia. Ideoque amicities dissociat, ac pro eius inducit inimicitias, rixas, bella, cedes et strages hominum, populorum, urbium et regnum. Vide dicta cap. v, vers. 16. Transit Siracides ab

Libertus Augusti Imperatoris, in suis *Mythis* quos edidit Pithous: Aquila, inquit, in arbore nidiificans pullos excluserat: ad radices arboris oper suos in auto fovebat catulos: inter utrumque felis suos alebat fœtus. Illa sibi suisque tam ab aquila quam ab aro metuens, aquilam adit, indicat hostem subesse aro, ab eo sibi suisque caveat. Adit deinde aro, idem illa, de aquila intentans: *Cave, inquit, ne aquila.* Atro tuo superne inenarrabiles catulos tuos rapiat. Ita aquila timens aro, et apes timens aquilam, uterque nido se contumuit: quo factum ut uterque cum foetibus famam conficeret. Felis ergo uterque in pabulum cessit. Ita bilingues duos inter se committunt, ut se mutuo conficiant, interim ipsi amborum exilio se locupletant.

16. LINGUA TERTIA MULTOS COMMONIT, ET DISPERGIT ILLOS DE GENTE IN GENTEM. — Arabicus, homo oris illos multos homines in captivitatem, et dispersit eos de gente in gentem. Est Arabismus: Syrus enim et Arabes hominem oris vocant loquacem, dicacem, detractorem, etc.

Hunc gnomen insigni columbe et Iuli apologeticus Cyrillus, lib. II *Apolog. moral.* cap. ult., cuius titulus: *Contra infamatores:* « Columba, inquit, pemali hyssos, seu rutillanta Veneris operata per totum, sparsis sursum penmis, germandibus oculis, incessu gravi, pede simplici, aliquis collectis adquatam ibat. Sed cum canosum lutum intus latitas arida faciem montrebat, in ipsum impedit. Cujus spuria mole remorsa, nithidus corpusculum defecavit. Tunc lutum bujus rei eventu risum extollens, quippe gaudentis quod male fecisset: Quonodo, inquit, fedata est pulchrudo tanta? at illa respondit: Nimirum quia in te impedi. Quidnam es tu? Cui illud: Cennum et lutum. Mox columba subjunxit: Ceterum verum est; quia si cennum non fuisses, nequaquam a te malum contraxissim. Atamen nitor meus in substantia mea existens a me non recessit; fecer autem tuus in te mesant. Quod enim fiedum quidem nunc appetat in colore meo, id substantialiter est in tuo. Quamobrem densissiti teipsum, ac contumaciam tuu me feedando, me clarissimum ostendisti. » Deinde alii parabolam cano, aspidis, spinis et pisces idipsum confirmant: « Canis namque, lacrymos, noxiis est ex dentibus; et os aspidis infici. ipsu. prius venenositate infectum; spina pungit, quoniam habet aculeum; et pisces denigrans mare, suum in se evomit nigrum. Sic omnis noxia prius in sua auctore existit. Quid plura? Ego certe pergens ad lavacrum emundabor; tu vero semper et levitatem eris, quia lutum esse dignoscere; nam feda detracito est, que ab innocencia radiatur; sed ejus infectio nunquam ab infamia detractionis purgatur. Quibus dictis, ad lavacrum perexit. »

47 et 48. CIVITATES MURATAS DIVITIUM DESTRUXIT, ET DOMOS MAGNATORUM EFFODIT. VIRTUTES POPULORUM CONCIDIIT, ET GENTES FORTES DISSOLVIT. — Hic symbolice, lingua detractoris est *vipera*, id est *triplex*, quia uno iusto tres vulnerat et conficit, scilicet eum cui detrahit, ei famam adimendo; et eum apud quem detrahit, ejus mentem calumnia et odio proximi imbundo; et seipsum, in lethali livore detractionis peccato sauciando. Ita S. Bernardus, serm. De Triplex custodia, manus, lingue et cordis: « Lingua maledictio, inquit, quod in se est, et illius pertinens conscientiam, et istius vulnerans charitatem, secum pariter utrumque perirent. Numquid non viperæ est lingua ita? Ferociissime plane, « mirum quæ tam lethali tres inficiat flatu uno. Numquid non lancea est ista lingua? profecto, et acutissima, que tres penetrat iusto uno. Lingua, inquit, Psal. lvi, eorum gladius acutus. Gladius equidem acutus, imo triceps, est lingua detractoris. » Illius enim lingua est serpentina; serpentinibus autem linguis trisulca, teste Plinio, lib. XI, cap. XXXV.